

Навукова-практычныя асновы прафесійна арыентаванага навучання мовам у беларускай сістэме вышэйшай тэхнічнай адукацыі

Н. Я. Пятрова,
дацэнт кафедры агульнаадукацыйных дысцыплін,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі

У сістэме вышэйшай адукацыі важнае месца адводзіцца навучанню мове, як роднай, так і замежнай. У сучасных умовах, вызначаных сусветнымі адукацыйнымі стандартамі, каб забяспечыць канкурэнтаздольнасць выпускнікоў, яны павінны атрымаць не толькі высокую прафесійную, але і агульнакультурную кампетэнтнасць. Акрамя гэтага, сучасны спецыяліст павінен арыентавацца не толькі ў межах уласнай прафесійнай дзейнасці, але і ў сумежных галінах. У сістэме вышэйшай адукацыі важна развіццё як крытычнага, так і творчага мыслення, многіх іншых інтэлектуальных здольнасцей, крэатыўнасці, каштоўнасных арыенціраў, духоўных і інш. якасцей прафесійнай асобы, якія дазваляць задаволіць патрэбы развіцця грамадства. Канкурэнтаздольныя спецыялісты ў любой сферы, у тым ліку ў тэхнічнай, – гэта «высокаадукаваныя, маральна развітыя людзі, здольныя самастойна прымаць адказныя рашэнні ў сітуацыі выбару, прагназуючы іх магчымыя вынікі, здольныя да супрацоўніцтва, якія адрозніваюцца мабільнасцю, дынамізмам, канструктыўнасцю, гатовыя да міжкультурнага ўзаемадзеяння, якія валодаюць развітым пачуццём адказнасці за свой уласны лёс і за лёс краіны» [1, с.293]. У сувязі з гэтым зварот да пытанняў прафесійна арыентаванага навучання мовам у тэхнічных ВНУ з'яўляецца актуальным, паколькі менавіта на занятках па дысцыплінах «Беларуская мова (прафесійная лексіка)» і «Руская мова як замежная» якраз і адбываецца ўсебаковае развіццё прафесійнай асобы будучага інжынера.

Агульныя пытанні прафесійна арыентаванага навучання ў беларускай і рускай лінгвадыдактыцы пачалі распрацоўвацца адносна нядаўна, прыкладна з другой паловы ХХ ст. Заснавальнікам прафесійнай педагогікі можна лічыць акадэміка С. Я. Батышава, які навукова абгрунтаваў яе законы. Менавіта ён вызначыў усе яе падсістэмы, пачынаючы ад прафесійнай арыентацыі школьнікаў, пачатковай прафесійнай падрыхтоўкі моладзі да вышэйшай, паслявузаўскай і паслядыпломнай адукацыі [2, с.5], а таксама стаў аўтарам першага ў свеце падручніка па падрыхтоўцы прафесійна арыентаваных педагогаў. У гэтай крыніцы неаднаразова падкрэсліваецца важнасць вывучэння замежных моў у прафесійнай адукацыі: «Сучаснаму спецыялісту не абысціся без валодання пэўным узроўнем замежнай мовы. Замежная мова ўсё больш ператвараецца ў мову для спецыяльнасці. І мэтай навучання замежнай мове становіцца не столькі фарміраванне здольнасці да міжкультурных зносін, колькі фарміраванне здольнасці да прафесійнай камунікацыі ў полікультурнай прасторы» [2, с.106]. Звернем увагу, што сучасны канкурэнтаздольны спецыяліст у першую чаргу павінен на высокім

узроўні валодаць роднай мовай, якая найперш з'яўляецца сродкам ажыццяўлення прафесійна-адукацыйнай камунікацыі. Разам з тым сёння павялічваецца і патрэба ў больш дасканалым валоданні замежнымі мовамі, асабліва ў падрыхтоўцы спецыялістаў па накірунках сучаснай інфармацыі, якія працуюць са штучнымі мовамі, сінтаксіс якіх складаецца ў асноўным са слоў на англійскай мове. Акрамя таго, такія спецыялісты павінны пастаянна карыстацца разнастайнай дакументацыяй на замежных мовах, наладжваць прафесійныя зносіны з замежнымі калегамі і т. п. Таму валоданне замежнымі мовамі з'яўляецца даволі важным складнікам прафесійнай кампетэнтнасці сучаснага спецыяліста ў сферы інфармацыі. Спынімся падрабязней на пытаннях станаўлення і развіцця прафесійна арыентаванага навучання мове (як роднай, так і замежнай) у беларускай і рускай лінгвадыдактыцы.

Звернем увагу на такі факт, што прафесійна арыентаванае навучанне мовам распрацавана ў беларускамоўнай і рускамоўнай літаратуры недастаткова, асабліва ў дачыненні да тэхнічных спецыяльнасцяў. Як адзначае І. А. Пугачоў, асобныя работы прысвечаны выяўленню і вызначэнню тэарэтыка-практычных асноў прафесійна-камунікатыўнай падрыхтоўкі бакалаўраў тэхнічнага і прыродазнаўча-навуковых напрамкаў (Е. В. Піневіч, М. М. Раманава, Т. П. Скорыкава і інш.), вывучэнню камунікатыўных патрэб студэнтаў розных профіляў (Т. К. Арлова, І. А. Аўдзеева, Т. В. Васільева і інш.), стварэнню тыпалогій і класіфікацый вучэбна-навуковых тэкстаў (А. П. Быкава, У. Б. Курыленка, Л. А. Цітова і інш.) [3, с. 23]. У першую чаргу ў гэтых працах разглядаюцца тэарэтычныя асновы прафесійна арыентаванага навучання мовам. Аднак існуе недахоп метадычных распрацовак, прысвечаных падрыхтоўцы інжынерных кадраў па канкрэтных профілях навучання, напрыклад, па такіх запатрабаваных сёння напраках, як штучны інтэлект, інфакамунікацыі, праграмаванне і інш.

Часта пад прафесійна арыентаваным навучаннем мове разумеецца арганізацыя заняткаў такім чынам, калі адбываецца праца з лексіка-граматычным і тэкставым матэрыялам выключна па спецыяльнасці, звычайна гэта вывучэнне прафесійнай лексікі і тэрміналогіі, чытанне тэкстаў навуковага стылю, развіццё камунікатыўных кампетэнцый толькі ў межах прафесійна-адукацыйнага дыскурсу. Гэта датычыць і рускамоўнай, і беларускамоўнай лінгвадыдактыцы. Напрыклад, беларускі выкладчык В. А. Скачкова наступным чынам вызначае прафесійна-арыентаванае навучанне на занятках па беларускай мове: “гэта прыёмы і метады аптымальнага засваення студэнтамі лексіка-граматычных асаблівасцей мовы з мэтай іх мэтазгоднасці прымянення ў будучай прафесійнай дзейнасці” [4, с. 250]. У сваю чаргу, мы лічым, што такі падыход не зусім дакладны, паколькі абсалютна не ўлічвае навучанне мове як сродку зносін у бытавой, афіцыйнай, міжкультурнай сферах, а таксама ніяк не ўплывае на псіхалагічнае, духоўнае, культурнае развіццё будучых спецыялістаў. Мы лічым, што прафесійна арыентаванае навучанне мове – гэта своеасаблівы, спецыяльна арганізаваны стыль яе выкладання ў прафесійных навучальных установах, што прадугледжвае комплекснае фарміравання кампетэнцый з улікам камунікатыўных патрэб

будучых спецыялістаў. Задача навучання – не проста пашырыць прафесійны лексікон студэнта. Будучыя спецыялісты павінны атрымаць не толькі высокую прафесійную, але і агульнакультурную кампетэнтнасць, а выкладчык павінен стварыць для гэтага ўсе магчымыя ўмовы. Вынікам такога навучання з’яўляецца сфарміраванасць усебакова развітай прафесійнай асобы.

Праблемы прафесійна арыентаванага навучання мовам даследуюцца ў рускамоўнай лінгвадыдактыцы прыкладна з пачатку 1950-х гг. Паколькі ў савецкі час Беларусь уваходзіла ў склад СССР, то станаўленне і развіццё прафесійна арыентаванага навучання тут адбывалася найперш на аснове рускамоўных лінгвадыдактычных крыніц. На думку Л. П. Клабуковай, авалоданне спецыяльнасцю ў савецкі час праходзіла ў межах акадэмічнага дыскурсу, таму адной з важнейшых задач лінгвадыдактыкі было вывучэнне навуковага стылю мовы, асобных яго падстыляў, спецыфікі навуковага маўлення. Тэрміны прафесійна арыентаванага навучання і авалоданне навуковым стылем у той час фактычна не размяжоўваліся [5, с. 91-92].

Пазней з’явілася патрэба ў вылучэнні розных профіляў навучання, таму ў 60-я гг. стваральнікі падручнікаў сталі напаўняць іх матэрыяламі з улікам дыферэнцыраванага падыходу. У першую чаргу гэта датычыла падручнікаў па рускай мове як замежнай. У гэты час у цэлым была вырашана праблема забеспячэння навучальнага працэсу вучэбнай літаратурай, арыентаванай на розныя этапы навучання і розны кантынгент студэнтаў, і закладзены асновы тэорыі прафесійна арыентаванага падручніка [6, с. 51]. Аднак асноўнымі ў навучанні моў у гэты час застаюцца традыцыйныя граматыка-перакладныя метады.

У 70-80-я гг. актыўна разглядаюцца формы, змест і арганізацыя працэсу навучання мовам з улікам будучай прафесіі навучэнцаў. Таксама звяртаецца ўвага на мову як на сродак камунікацыі, ствараюцца практыкумы і наглядныя матэрыялы з рознымі відамі камунікатыўных практыкаванняў, з’яўляюцца эксперыментальныя навучальныя дапаможнікі, у якіх рэалізуецца прынцып камунікатыўнага навучання. У. Л. Скалкін апісаў сферы зносін, актуальныя для розных профіляў з улікам іх патрэб, што дазволіла дакладна вызначыць змест прафесійна арыентаванага навучання мове [7, с. 58].

У канцы 80-х гг. з’явіліся першыя прафесійна арыентаваныя падручнікі па рускай мове як замежнай па асобных профілях падрыхтоўкі: тэхнічнаму, медыка-біялагічнаму, філалагічнаму, эканамічнаму і інш. У гэтых і пазнейшых вучэбных крыніцах навучанне мове было заснавана на аснове камунікатыўнага матэрыялу з улікам прафесійнай арыентацыі будучых спецыялістаў. У далейшым камунікатыўная накіраванасць прафесійна арыентаванага навучання мовам з’яўляецца адным з самых важных прынцыпаў складання падручнікаў, паколькі ў канцы XX ст. у Расіі і іншых краінах былога СССР істотна змянілася стаўленне да моў (і родных, і замежных) як вучэбных дысцыплін ва ўстановах прафесійнай адукацыі. Звяртаецца ўвага на мову як сродак міжнародных і афіцыйных зносін, да навуковага маўлення вызначаюцца больш высокія патрабаванні, ствараюцца

прафесійна арыентаваныя слоўнікі, у навучанне ўкараняюцца тэхнічныя сродкі і інш.

У канцы XX – пачатку XXI стст. змяняецца погляд на ролю і беларускай мовы ў сістэме навучання, якая разглядаецца ўжо не толькі як абавязковая агульнаадукацыйная дысцыпліна, але і як фактар фарміравання прафесійнай асобы, адзін са сродкаў сацыялізацыі будучага спецыяліста. Таму дысцыпліна «Беларуская мова (прафесійная лексіка)» становіцца абавязковай для ўсіх тых, хто атрымлівае прафесійную адукацыю. Адзначым, што ў 2013 – 2020 гг. у тэхнічных універсітэтах Рэспублікі Беларусь выкладалася вучэбная дысцыпліна «Беларуская мова (культура маўлення)». Пачынаючы з 2020-2021 гг. у сістэму вышэйшай адукацыі была ўведзена дысцыпліна «Беларуская мова (прафесійная лексіка)» згодна з новай тыпавай праграмай трэцяга пакалення, якая распрацавана ў БДУІР з улікам паглыбленай інфарматызацыі грамадства, актыўнага развіцця сферы інфармацыйных тэхналогій, найноўшых дасягненняў айчыннай і замежнай лінгвістычнай навукі. Так, у праграму ўведзеныя тэарэтычныя раздзелы, якія тычацца электроннага этыкету, ўзаемасувязі лінгвістыкі і дакладных навук, распрацоўкі праграмных сродкаў для вырашэння лінгвістычных задач, асаблівасцей маўленчых паводзін па відэасувязі і т. п. На кожным з 20 практычных заняткаў выкладчыку рэкамендуецца выкарыстоўваць тэрміналагічную лексіку, звязаную з будучай прафесійнай дзейнасцю навучэнцаў.

Сёння практычна ўсе сучасныя падручнікі і дапаможнікі па вывучэнні беларускай мовы ў вышэйшых навучальных установах маюць прафесійна арыентаваную накіраванасць. Усе яны ўлічваюць як традыцыйныя дыдактычныя прынцыпы навучання, так і прынцыпы камунікатыўнага навучання з улікам будучай спецыяльнасці. Напрыклад, у Беларускім дзяржаўным універсітэце інфарматыкі і радыёэлектронікі падрыхтаваны вучэбна-метадычны дапаможнікі па дысцыпліне «Беларуская мова (прафесійная лексіка)» для студэнтаў, што навучаюцца па накірунках сучаснай інфарматыкі [8; 9]. Акрамя тэкстаў па спецыяльнасці, туды ўвайшоў «Кароткі руска-беларускі тлумачальны слоўнік спецыяльнай лексікі ў галіне сучаснай інфарматыкі і вылічальнай тэхнікі» (уклучаны ў выданне «Беларуская мова (прафесійная лексіка): вучэбна-метадычны дапаможнік для студэнтаў тэхнічных спецыяльнасцей. У 3 ч. ч. 2: Лексічная сістэма беларускай мовы. Тэрміналогія». Слоўнік адлюстроўвае найбольш частотную намінацыйную лексіку ў сферы інфармацыйных тэхналогій як у сучаснай рускай мове, так і ў беларускай. Ён быў укаранёны ў навучальны працэс у якасці матэрыялаў практычных заняткаў са студэнтамі БДУІР, што дазволіла ўдасканаліць работу па выпрацоўцы навыкаў вуснага прафесійнага маўлення будучых спецыялістаў у сферы сучаснай інфарматыкі і вылічальнай тэхнікі.

Пашырэнне прафесійна арыентаванага навучання запатрабавала змен не толькі ў змесце навучання мовам, але і спрыяла ўкараненню ў адукацыйны працэс новых метадаў, форм і сродкаў. Гэта датычыць як выкладання беларускай мовы, так і замежных моў. Неабходна выкарыстоўваць такія метады і формы работы на занятках, калі студэнты атрымваюць не толькі

прафесійныя веды, але іншыя неабходныя ім кампэнцыі. Гэта не толькі фарміраванне маўленчых навыкаў, але і развіццё мыслення, творчых здольнасцей, асобных якасцей – усяго таго, што неабходна студэнтам у адпаведнасці з сучаснай адукацыйнай стратэгіяй падрыхтоўкі спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй. У такім ракурсе прафесійна арыентаванага выкладання моў мы рэкамендуем шырока ўкараняць у навучальны працэс актыўныя метады навучання. Яны заснаваны на бесперапынным узаемадзеянні выкладчыка са студэнтамі, аднак такое навучанне накіравана не на ўспрыманне гатовых ведаў, іх запамінанне і ўзнаўленне, а на самастойнае авалоданне імі ў працэсе актыўнай разумовай і практычнай дзейнасці [10, с. 21].

Сярод актыўных метадаў найбольш эфектыўнымі ў прафесійна арыентаваным навучанні ўяўляюцца інтэрактыўныя, або дыялогавыя. У сучаснай дыдактыцы нярэдка памылкова сцвярджаецца, што інтэрактыўнае навучанне мае абавязковай умовай выкарыстанне на занятках інфармацыйных тэхналогій або рэсурсаў сеткі інтэрнэт. Таксама інтэрактыўнасць часам не размяжоўваецца з дыстанцыйным або электронным навучаннем і т. п. Гэта няправільна: інтэрактыўнасць прадугледжвае пастаяннае ўзаемадзеянне выкладчыка і студэнтаў у працэсе навучання, бесперапынны дыялог паміж удзельнікамі адукацыйнага працэсу, што можа быць арганізавана як пры дапамозе сучасных электронных рэсурсаў, так і без іх. Натуральна, інфармацыйныя тэхналогіі дазваляюць дадаць у інтэрактыўнасць большую эмацыйнасць, скараціць час, павысіць зацікаўленасць навучэнцаў і т. п., аднак інтэрактыўнае (дыялогавае) навучанне абсалютна не абавязвае выкладчыка выкарыстоўваць інфармацыйныя электронныя рэсурсы. Галоўнае – гэта супрацоўніцтва паміж выкладчыкам і студэнтамі, бесперапынная камунікацыя паміж удзельнікамі адукацыйнага працэсу, сумесная дзейнасць навучэнцаў пад кіраўніцтвам выкладчыка. Менавіта ў такім выпадку студэнты атрымліваюць не толькі неабходныя ім веды, але і развіваюць мысленне, творчыя здольнасці, асабістыя якасці, маўленчыя навыкі і многае іншае так неабходнае ім для далейшай паспяховай прафесійнай дзейнасці. Спынімся на асаблівасцях інтэрактыўнага навучання на прафесійна арыентаваных занятках па беларускай і рускай мовах.

Найбольш эфектыўным інтэрактыўнымі заняткамі мы лічым розныя экскурсіі (вочныя і віртуальныя), лінгвістычныя гульні з элементамі інтэрактыўнасці (квэст, квіз, віктарына і інш.), дыскусіі, мазгавы штурм, круглы стол, метады праектаў, метады кейсаў, асацыятыўныя (ментальныя) карты і інш. Іх выбар суадносіцца з дысцыплінай, этапам навучання, індывідуальнымі асаблівасцямі студэнтаў, тэмай занятку і інш. Напрыклад, на пачатковых этапах навучання рускай мове як замежнай (РКІ) эфектыўнымі выступаюць экскурсіі, розныя гульні, ментальныя карты, кінапрагляды. Пры вывучэнні беларускай мовы, а таксама на прасунутых этапах навучання РКІ больш прадуктыўным лічыцца выкарыстанне дыскусій, праектаў, мазгавога штурму, круглага стала, кейсаў.

Экскурсія можа быць як вочнай (па горадзе, па ўніверсітэце, у музей і інш.), так і завочнай, віртуальнай. Звернем увагу, што правядзенне экскурсій у практыцы выкладання РКІ з'яўляецца абавязковай умовай навучання, асабліва на пачатковых этапах. Такія формы работы лічацца неабходнымі элементамі адукацыйнага працэсу, паколькі дапамагаюць студэнтам адаптавацца ў новым для іх асяроддзі. У любым выпадку экскурсія як форма інтэрактыўнага навучання ў прафесійна арыентаваным навучанні мае не толькі высокую лінгвадыдактычную эфектыўнасць (вывучэнне новай лексікі і граматыкі, фарміраванне маўленчых кампетэнцый і т. п.), так і важна з пункту гледжання культурнага і творчага развіцця студэнтаў. Пры такой форме заняткаў адбываецца своеасаблівая акультурацыя навучэнцаў. Паралельна адбываецца развіццё пазнавальнай актыўнасці, фарміраванне інтэлекту, каштоўнасных арыенціраў студэнтаў і многае іншае.

Варта звярнуць увагу, што экскурсія ў прафесійна арыентаваным навучанні мовам – гэта не проста наведванне пэўнага месца са студэнтамі або прагляд з імі відэаматэрыялаў аб якіх-небудзь аб'ектах. Гэта спачатку абавязковая папярэдняя аўдыторная праца, якая ў першую чаргу накіравана на вывучэнне пэўнага моўнага матэрыялу, і пасляэкскурсійная праца, звязаная з замацаваннем вывучанага, фарміраваннем маўленчых навыкаў, развіццём інтэлектуальных і іншых асобасных якасцей. Напрыклад, студэнтам, што навучаюцца па профілях сучаснай інфарматыкі, можна прапанаваць віртуальныя экскурсіі па знакамітых прамысловых прадпрыемствах горада (краіны), якія звязаны з будучай прафесійнай дзейнасцю навучэнцаў: «Топ 10 ІТ-кампаній Беларусі», «Самыя прыбытковыя ІТ-кампаніі свету», «ІТ-кампаніі, якія змянілі свет» і інш.

Ментальныя, або асацыятыўныя, карты як форма інтэрактыўнага навучання таксама могуць выкарыстоўвацца на любых этапах прафесійна арыентаванага навучання мовам. Гэта прадстаўленне нейкай інфармацыі ў выглядзе дрэвападобных схем, на якіх малююцца розныя словы, ідэі, задачы ці нешта іншае, звязанае паміж сабой так званымі галінамі, што адыходзяць ад цэнтральнага паняцця або ідэі. Асацыятыўныя карты дапамагаюць у працэсе вывучэння новых слоў і выразаў, цяжкіх выпадкаў граматыкі, у навучанні розным відам пераказаў як апорная схема або план, у падрыхтоўцы маўленчых выказванняў, у правядзенні дыскусій, мазгавога штурма, круглага стала. Ментальныя карты дазваляюць студэнтам хутка запомніць новы матэрыял, пазбегнуць няўдач у пабудове ўласных выказванняў на беларускай або замежнай мове, што значна павышае іх актыўнасць і зацікаўленасць. Акрамя гэтага, такія метады працы развівае асацыятыўнае мысленне і творчыя кампетэнцыі. Аднак выкладчыкі не заўсёды ахвотна карыстаюцца такім эфектыўным метадам, паколькі ён патрабуе дадатковай папярэдняй падрыхтоўкі. З гэтай мэтай мы рэкамендуем актыўна выкарыстоўваць інфармацыйныя прадукты, даступныя ў сетцы Інтэрнэт: MindMeister, Ayoa, X-mindL, Diagrams, Simple Mind і інш., пры дапамозе якіх асацыятыўныя карты могуць быць створаны вельмі хутка і лёгка.

Актуальнай інтэрактыўнай формай работы на занятках па мовах мы лічым гульні, якія важныя як у фарміраванні маўленчых і іншых неабходных кампетэнцый, так і ў павышэнні матывацыі студэнтаў, што таксама неабходна для паспяховага адукацыйнага працэсу. Выкарыстанне гульнівых методык дапаможа зняць псіхалагічныя і моўныя бар'еры і зрабіць працэс навучання як камфортным, так і больш эфектыўным. У працы са студэнтамі мы аддаем перавагу калектыўным лінгвістычным гульням у форме віктарын і квізаў, паколькі ў такім выпадку тут прысутнічае эфект спаборніцтва, які дазваляе не толькі актывізаваць увагу ўсіх навучэнцаў, але і стымулюе пазнавальную актыўнасць, мысленне, дапамагае палепшыць псіхалагічную атмасферу на занятку і многае іншае.

Важнымі інтэрактыўнымі формамі навучання мовам як на першай, так і на другой ступені вышэйшай адукацыі з'яўляюцца дыскусіі, таму што яны дапамагаюць падрыхтаваць студэнтаў да будучай прафесійнай камунікацыі. Будучыя інжынеры павінны навучыцца далікатна выказваць апаненту ўласнае меркаванне, даваць свае крытычныя заўвагі, умець лагічна і даступна выкладаць свой пункт гледжання па пэўнай праблеме з улікам выказаных крытычных заўваг. Навучанне дыскусіі развівае не толькі маўленчыя навыкі, але і інтэлектуальныя магчымасці студэнтаў, творчае мысленне, крэатыўнасць і інш. Таксама гэта дазваляе падрыхтаваць спецыяліста, які будзе здольны хутка арыентавацца ў шматлікіх сучасных інфармацыйных патоках і гатовы да канструктыўнага прафесійнага дыялогу ў адпаведнасці з маўленчым этыкетам.

Назавем такія найбольш цікавыя формы дыскусій, прыдатныя ў прафесійна арыентаваным навучанні мовам, як гульні «Інтэrv'ю» (абмеркаванне ў парах якіх-небудзь актуальных праблем, выказванняў, кінафільмаў і да т.п.), гульні «Мафія» (развівае лагічнае мысленне, трэніруе назіральнасць і розныя прыёмы камунікацыі), гульні «Суд ідзе» (імітацыя судовага пасяджэння), рэклама пэўнага прадукту, мазгавы штурм і інш. Спынімся падрабязней на мазгавым штурме. Мы лічым, што такая форма правядзення занятку па мове стымулюе развіццё ўсіх неабходных для студэнтаў кампетэнцый. Тэхналогію мазгавага штурму эфектыўна выкарыстоўваць пасля прачытання якога-небудзь тэксту ці кінапраasmотру. Выкладчык загадзя складае пытанні для наступнага калектыўнага інтэрактыўнага абмеркавання. Пытанні неабходна сфармуляваць так, каб адказы патрабавалі ад студэнтаў розных разумовых аперацый: абагульненняў, аналізу, умення адстойваць свой пункт гледжання і т. п. Спачатку кожны студэнт можа выказаць сваё меркаванне індывідуальна, затым можна аб'яднаць навучэнцаў у міні-групы і паставіць перад кожнай групай праблемнае пытанне, якое патрабуе сумеснай генерацыі ідэй і спрыяе пошуку нестандартных творчых рашэнняў. У такім выпадку тэхналогія мазгавага штурму сфарміруе навыкі калектыўнай працы, згуртаванасці групы, будзе садзейнічаць развіццю камунікабельнасці, пачуццяў адказнасці, самастойнасці і інш. Усё гэта, бессумненна, неабходна прафесійнай асобе спецыяліста з вышэйшай адукацыяй.

Асобна спынім увагу на значэнні навукова-даследчай работы студэнтаў (НДРС) у сістэме вышэйшай адукацыі. Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі штогод праводзіць навуковую канферэнцыю аспірантаў, магістрантаў і студэнтаў БДУІР па розных секцыях, у тым ліку па філалагічных напрамках. Шмат гадоў на кафедры агульнаадукацыйных дысцыплін арганізуецца работа секцыі “Развіццё беларускай і рускай моў ва ўмовах інфарматызацыі грамадства”, у якой прымаюць удзел як беларускія, так і замежныя студэнты ўніверсітэта. Некаторыя з іх сталі прызёрамі на Рэспубліканскім конкурсе навуковых работ студэнтаў. Практыка паказала, што тыя студэнты, якія прымаюць актыўны ўдзел у НДРС, маюць больш высокія вынікі ў навучанні не толькі па гуманітарных, але і па спецыяльных дысцыплінах універсітэта. Удзел у НДРС эфектыўна рыхтуе студэнтаў да абароны курсавых і дыпломных праектаў. Студэнты атрымліваюць не толькі моўныя навыкі і ўменні, але і многія іншыя кампетэнцыі, неабходныя ў вучэбна-адукацыйным працэсе і ў далейшай прафесійнай дзейнасці. Акрамя гэтага, удзел у НДРС, на нашу думку, дапамагае студэнтам у правільным кірунку выкарыстоўваць вольны час, што папярэджвае правапарушэнні, залежныя паводзіны і выключыць многія іншыя праблемы сярод студэнцкай моладзі.

Такім чынам, у працэсе прафесійна арыентаванага навучання мове адбываецца ўсебаковае развіццё будучых канкурэнтаздольных спецыялістаў. Мова (як родная, так і замежная) выступае і сродкам атрымання прафесійнай кампетэнтнасці, і сродкам асобна-прафесійнага развіцця студэнтаў, здольных у наступным ажыццяўляць паспяховую прафесійную дзейнасць. Актыўныя метады навучання – адны з самых эфектыўных у арганізацыі прафесійна арыентаваных заняткаў па мове, на якіх адбываецца фарміраванне неабходных кампетэнцый канкурэнтаздольнага спецыяліста з вышэйшай адукацыяй. Выкарыстанне такіх форм працы дазволіць будучым інжынерам не толькі авалодаць неабходнымі ведамі і ўменнямі і сфармаваць маўленчыя навыкі, але і дапаможа развіць інтэлектуальныя здольнасці, творчае мысленне, сфарміраваць каштоўныя арыенціры.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Ярмачев, И. Э. Профессиональная компетентность как важнейшая характеристика личности и деятельности современного специалиста / И. Э. Ярмачев // Вестник ТГГПУ. – 2010. – № 20. – С. 291-297.
2. Профессиональная педагогика: учебник для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям / Под ред. С. Я. Батышева, А. М. Новикова. – М.: ЭГВЕС, 2009. – 456 с.
3. Пугачёв, И. А. Профессионально ориентированное обучение русскому языку как иностранному: теория, практика, технологии / И. А. Пугачёв. – Москва: РУДН, 2016. – 483 с.
4. Скачкова, В. А. Формы прафесійна-арыентаванага навучання на занятках беларускай мовы / В. А. Скачкова // Карповские научные чтения: сб.

науч. ст. Вып. 10: в 2 ч. Ч. 2 / редкол.: А. И. Головня (отв. ред.) [и др.] – Минск: «ИВЦ Минфина», 2016. – С.250-252.

5. Клобукова, Л. П. Терминологические игры или новая лингвометодическая реальность? / Л. П. Клобукова // Мир русского слова. – 2002. – № 2. – С. 91–96.

6. История преподавания русского языка как иностранного в очерках и извлечениях: учебное пособие / ред.-сост. А. Н. Щукин. – Москва: Филоматис, 2005. – 176 с.

7. Мотина, Е. И. Язык и специальность: лингвометодические основы обучения русскому языку студентов-нефилологов / Е. И. Мотина. – Москва : Русский язык, 1988. – 176 с.

8. Албут, А. А. Беларуская мова (прафесійная лексіка): вучэб.-метады. дапаможнік. У 3 ч. Ч. 1 : Агульныя звесткі пра мову / А. А. Албут, Н. Я. Пятрова. – Мінск : БДУІР, 2023. – 138 с.

9. Албут, А. А. Беларуская мова (прафесійная лексіка): вучэб.-метады. дапаможнік. У 3 ч. Ч. 2 : Лексічная сістэма беларускай мовы. Тэрміналогія / А. А. Албут, Н. Я. Пятрова. – Мінск : БДУІР, 2024. – 124 с.

10. Суринов, В. В. Активные формы и методы обучения в процессе формирования компетенций обучающихся / В. В. Суринов, Г. В. Шиборин // Вестник науки. – 2020. – № 11(32). – С. 21-27.

Анатацыя

У артыкуле разглядаецца станаўленне і развіццё прафесійна арыентаванага навучання мовам і прыводзяцца звесткі пра сучасныя лінгвадыдактычныя тэндэнцыі ў гэтай галіне. Вызначаецца змест прафесійна арыентаванага навучання, найбольш эфектыўныя метады і прыёмы на занятках па беларускай і рускай мовах у сістэме беларускай вышэйшай адукацыі.

Summary

The article considers professionally oriented language teaching. The article provides information on the formation and development of professionally oriented language teaching and provides information on modern linguistic and didactic trends in this field. The content of professionally oriented education, the most effective methods and techniques in classes in Belarusian and Russian languages in the system of Belarusian higher education are determined.